

Het gedenkkruis op de Bussummerheide

Hans Bouma

Dit artikel is een enigszins ingekorte versie van het gelijknamige artikel op de website Oneindig Noord-Holland <https://onh.nl/verhaal/het-gedenkkruis-op-de-bussummerheide>. Met dank aan de redactie van de website die ons toestond het artikel en de bijbehorende illustraties te gebruiken.

Elk jaar op 4 mei vertrekt 's avonds om half acht een kleine stoet met stemmige muziek voorop vanuit een wijkcentrum in Bussum-Zuid naar het oorlogsmonument op de heide ten zuiden van de Dorotheagaarde. Naast het bijna vier meter hoge houten gedenkkruis is tevoren door de gemeente een tijdelijke vlaggenmast geplaatst waaraan de driekleur halfstok hangt. Tijdens de twee minuten stilte om acht uur is het hier door de wat afgelegen ligging werkelijk doodstil. Er worden vijf verzetslieden uit de Tweede Wereldoorlog herdacht, geen van allen Bussumers, die in deze omgeving zijn geëxecuteerd. De rest van het jaar is het betreffende gedenkteken aan de rand van een bosje vooral een herkenningspunt voor wandelaars en hondenuitlaters uit de omgeving.

Legerplaats Crailo

Het gedeelte van de Bussummerheide waar nu het monument staat was, vroeger militair oefenterrein dat bij de oostelijk ervan gelegen legerplaats Crailo hoorde. Dit oefenterrein bestond vooral uit heide met een aantal schietbanen. Ten westen daarvan bevond zich de Kolonel Palmkazerne.

Executies

In de eerste oorlogsjaren werden de verzetsmensen Lodewijk van Hamel, Anne Bosschart, Rudolf s'Jacob, Cornelis van der

Vegte en Han van Zomeren door de Duitsers gevangengenomen en ter dood veroordeeld. Op de schietbanen van de legerplaats zijn zij gefusilleerd en naar het schijnt zijn daar getuigen bij aanwezig geweest. De vijf mannen zijn elders begraven.

Kort na de bevrijding in 1945 zetten onbekenden – wellicht de ooggetuigen – hier op de heide een eenvoudig houten gedenkkruis neer; de beoordelingscommissie voor oorlogsmonumenten kwam er niet aan te pas. In 1978 was het kruis in verval geraakt en werd het vervangen door het huidige monumentale exemplaar. Het gedenkteken, dat een beetje verscholen ligt, kreeg verder lange tijd weinig aandacht. Pas sinds een jaar of tien vindt hier op particulier initiatief op 4 mei een georganiseerde dodenherdenking plaats. Hoewel het monument op Hilversums grondgebied staat is deze plichtigheid vooral een Bussumse aangelegenheid.

Lodewijk van Hamel

De marineofficier Lodewijk Anne Rinse Jetze van Hamel had in de meidagen van 1940 Engeland weten te bereiken. Hij was de eerste Nederlandse geheim agent die door Londen naar Nederland werd uitgezonden. Op 27 augustus werd Van Hamel door een Engels vliegtuig bij Hillegom gedropt. Zijn opdracht was een spionage-eenheid te vormen en een radioverbinding met Engeland op te zetten

om inlichtingen over te zenden. Het lukte hem al snel vier spionagegroepen samen te stellen en een adres in Den Haag te vinden waar een zender geplaatst kon worden.

In oktober zou Van Hamel voor overleg terugkeren naar Engeland. Het was de bedoeling dat hij in de nacht van 13 oktober met vier anderen opgepikt zou worden door een watervliegtuig op het Tjeukemeer in Friesland. Het 5-tal wachtte in een bootje echter vergeefs op het toestel. De volgende

zendcode. Van Hamel kreeg de doodstraf en is op 16 juni 1941, 26 jaar oud, op de Crailose schietbaan geëxecuteerd. In 1946 heeft hij postuum de Militaire Willemsorde gekregen. In Baarn, de woonplaats van zijn ouders, staat sinds 1947 een standbeeld voor Lodewijk en zijn eveneens in het verzet omgekomen broer Gerard. Op 16 juni 2016 is Van Hamel ter gelegenheid van zijn 75ste sterfdag herdacht tijdens een bijeenkomst bij het kruis op de heide. Daarbij waren

Het eenvoudige houten kruis op de voormalige schietbanen van legerplaats Crailo voegt zich goed naar de omgeving, tegenwoordig een geliefd natuurgebied. Al even sober als het monument is het gedenkplaatje op het kruis, dat niet meer vermeldt dan de jaren 1940-1945, de namen van de slachtoffers en de jaren van hun leven. De toevallige voorbijganger moet het daarmee doen en zal de uredige plek misschien niet zo indringend als een 'lieu de mémoire' van de Tweede Wereldoorlog beleven.

nacht kon het vliegtuig door dichte mist niet landen en moesten zij opnieuw terugroepen naar de oever. Daar werd de groep door twee Nederlandse politieagenten gearresteerd en aan de Duitsers overgedragen. Later vond de politie ook nog de koffer met spionagemateriaal die op een eilandje in het meer was verborgen. De vijf mannen werden overgebracht naar het beruchte Oranjehotel, een afdeling van de Scheveningse strafgevangenis.

Van Hamel werd daar gefolterd, maar hij heeft niets losgelaten over zijn contacten en

vertegenwoordigers van de krijgsmacht, gemeentebestuur en burgers aanwezig.

Anne Bosschart, Rudolf s'Jacob en Cornelis van der Vegte

Al voor de oorlog was Anne Anton Bosschart, directeur van een reclamebureau, actief in de strijd tegen het fascisme. Kort na de bezetting nam hij het initiatief om met Rudolf s'Jacob en Cornelis van der Vegte het Comité voor Vrij Nederland op te richten, dat vanaf augustus 1940 de verzetskrant *Vrij Nederland* ging uitgeven. Ook wist Bosschart een groot

Legerplaats Crailo in 1931, met locatie van het gedenkkruis

aantal illegale groepjes met elkaar in contact te brengen. In december werd hij door de Duitsers aangehouden en, na een verblijf van ruim een half jaar in het Oranjehotel, op 29 september 1941 op de schietbaan van Crailo gefusilleerd. Bosschart was toen 43 jaar oud.

De Amsterdamse advocaat Rudolf Pieter s'Jacob richtte met Bosschart en Van der Vegte in 1940 het Comité voor Vrij Nederland op. Net als zij werd hij in december van dat jaar opgepakt, vastgezet in het Oranjehotel en op 29 september 1941 bij Crailo doodgeschoten. Hij is 36 jaar geworden.

De directeur van het advertentiebedrijf van De Arbeiderspers in Amsterdam, Cornelis

van der Vegte, was de derde oprichter van het Comité voor Vrij Nederland. Daarnaast ging hij al snel optreden als verbindingsman voor de Engelsen. Van der Vegte deelde het lot van zijn medeoprichters: ook hij werd in december 1940 gearresteerd, opgesloten in het Oranjehotel en op 29 september 1941 op 41-jarige leeftijd bij Crailo terechtgesteld.

Het was eigenlijk toeval dat Bosschart, s'Jacob en Van der Vegte op de Crailose heide aan hun einde zijn gekomen. De vrachtauto waarin zij vanuit Amsterdam werden vervoerd was op weg naar Kamp Amersfoort, waar zij zouden worden gefusilleerd, maar kreeg bij Crailo motorpech. De gevangenen brachten de nacht door in een

De vijf gefusilleerden op de Bussummerheide.
 Van links naar rechts en van boven naar onder:
 Lodewijk van Hamel, Anne Bosschart,
 Han van Zomeren, Rudolf s'Jacob en
 Cornelis van der Vegte.
 (Beeld: foto's Wikipedia.org, bewerking Henk Bouma.)

cel van de nabije Kolonel Palmkazerne. De volgende dag arriveerde een executiepeloton uit Amersfoort en werd het 3-tal op de heide achter de kazerne doodgeschoten.

Han van Zomeren

Nadat zijn vader in 1937 was overleden, werd Andreas Johannes (Han) Leendert van Zomeren al op zijn zeventiende bedrijfsleider van de Amsterdamse drukkerij Van Zomeren. Hij was een jongeman vol idealen en geloofde in het communisme waarin alles voor iedereen was. In de oorlog verzorgde hij overdag het gewone drukwerk en 's avonds en 's nachts produceerde hij pamfletten en manifesten voor de communistische partij, waarin werd opgeroepen tot het plegen van verzet tegen de Duitsers en sabotage. Dat illegale materiaal werd dan 's ochtends vroeg opgehaald en verspreid.

Op 26 augustus 1941 werd Van Zomeren door de Duitsers aangehouden in de woning van zijn moeder en overgebracht naar het hoofdkwartier van de gevreesde Sicherheitsdienst in de Euterpestraat om ondervraagd

te worden. Later werd hij opgesloten in het Huis van Bewaring aan de Weteringschans. Op 10 oktober 1941 werd Han van Zomeren bij Crailo gefusilleerd. Hij was nog maar 21 jaar oud. In 1999 is het zogeheten gele bruggetje, een houten voetgangersbrug over het Amstelkanaal bij de Waalstraat, naar Han van Zomeren vernoemd. Hij woonde niet ver daarvandaan. In 2007 is zijn naam toegevoegd aan de vier namen op het gedenkkruis op de Bussummerheide.

Bronnen

Historische Kring Bussum/Luud Wierenga en Chris Leenders.

Bas Kromhout, 'Oorlogsmonumenten in Nederland', in: *Historisch Nieuwsblad*, jrg. 2007 nr. 4.

Linda Theebe-Fisser, *Lieux de Mémoire: Gedenkkruis op de Bussummerheide*, gemeente Hilversum, 2011.